

Факултет инжењерских наука Универзитета у Крагујевцу

Назив студијског програма: Машинско инжењерство

Ниво студија: Основне академске студије

Модул: Индустијски инжењеринг

Предмет: Производни системи

Број индекса: 67/2013

Душан Ж. Вукадиновић

Концепт и организација пословних инкубатора у Европи

завршни рад

Комисија за преглед и одбрану:

1. Др Миладин Стефановић, проф. - ментор

2. _____

3. _____

Датум одбране: _____

Оцена: _____

У оквиру завршног рада кандидат треба да објасни, пре свега, основне појмове који се односе на и пословне инкубаторе. Такође, потребно је да се прикаже и концепт и функционисање пословних инкубатора у Европи.

Препоручена литература:

[1] Авлијаш Р., (2008.), *Предузетништво и менаџмент малих и средњих предузећа*, Универзитет Сингидунум, Београд

[2] Илић М., (2006.), *Пословни инкубатори и кластери као модел развоја малих и средњих предузећа у индустрији*, Прегледни научни чланак, Економски факултет Крагујевац, Крагујевац

[3] Ожеговић Л., *Пословни (бизнис) инкубатор – модел бржег развоја социјалног предузетништва*, Универзитет „Привредна академија“, Факултет за инжењерски менаџмент и економију, Нови Сад

Крагујевац, април 2018. године

Ментор:

Др Миладин Стефановић, дипл. инж.

Резиме

Тема овог рада јесте сврха постојања пословних инкубатора у Републици Србији и Европи. У уводном делу дата је дефиниција пословних инкубатора као и карактеристике које су заједничке инкубаторима било које врсте. Детаљније је описан начин оснивања, класификација, значај и циљеви инкубације нових предузећа. На крају је дат закључак о неопходности постојања инкубатора и њиховим активностима.

Кључне речи: *пословни инкубатори, мала и средња предузећа, startup-ови.*

Abstract

The theme of this final paper is the purpose of business incubators in the Republic of Serbia and Europe. The introductory part provides the definition of business incubators as well as characteristics that are common to incubators of any kind. The method of establishment, classification, importance and goals of incubation of new enterprises is described in more detail. Finally, it is concluded that there is a need for incubators and their activities.

Key words: *business incubators, small and medium-sized enterprises, startups.*

САДРЖАЈ

УВОД	3
I – ОПШТЕ ПОСТАВКЕ О ПОСЛОВНИМ ИНКУБАТОРИМА	4
1. Дефинисање и основне карактеристике пословних инкубатора	4
1.1 Оснивање пословних инкубатора	7
1.2 Класификација пословних инкубатора	9
1.3 Циљеви и период пословне инкубације	10
1.4 Услуге пословних инкубатора	12
1.5 Значај пословних инкубатора	12
II – ПОСЛОВНИ ИНКУБАТОРИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	15
2. Значај оснивања пословних инкубатора у РС	15
2.1 Законска дефиниција пословне инкубације у РС	18
III – ПОСЛОВНИ ИНКУБАТОРИ У ЕВРОПИ	20
3. Организација и функционисање пословних инкубатора у Европи	21
3.1 Финансирање пословних инкубатора у ЕУ	24
3.2 Преглед пословних инкубатора по земљама у ЕУ	26
ЗАКЉУЧАК	28
Литература	30

УВОД

Бизнис инкубатор је изум који има циљ да подржи отварање и развој нових предузећа. Постоји много облика инкубатора, али сви имају исти циљ. Оно што је свима заједничко јесу услуге и стручна подршка која се пружа оснивачу предузећа како би што безболније прошао „дечије болести“ у пословању.

Пословни инкубатори су један од инструмената подршке при формирању нових и одрживих предузећа. Пословни инкубатори пружају непосредну подршку почетницима у пословању, у периоду када су најосетљивији и најподложнији неуспеху. Најчешће су то привредна друштва која дају на коришћење пословни простор, административне, техничке и друге услуге, новооснованим и потенцијалним предузетницима или иновационим организацијама, чиме се омогућава да почетак делатности ових не буде оптерећен великим улагањем у инфраструктуру, већ се сва потребна средства могу усресредити на пословну и иновациону делатност, ради што бржег пласмана нових производа и услуга на тржиште. Простор пословног инкубатора обично се уступа уз субвенционисану накнаду, која најчешће прогресивно расте до краја инкубационог периода, када цена простора достиже тржишну вредност пословног простора. Сâм термин „инкубатор“ или још боље речено „инкубација“ довољно говори о основном карактеру ове подршке „новорођеним“ предузећима. Корисници услуга пословних инкубатора често се називају и „станари“, с обзиром на природу примарних услуга које пословни инкубатор пружа у смислу обезбеђивања физичког простора.

Тема завршног рада који је пред Вама јесте само конципирање и организација пословних инкубатора, са посебним освртом на пословне инкубаторе у Европи. **Циљ рада** је да укаже на значај оснивања и пословања пословних инкубатора.

Структура рада – рад се састоји из три дела. Први део рада ће говорити о општим поставкама које се односе на пословне инкубаторе. Са друге стране, други део рада ће акценат ставити на пословне инкубаторе у РС, док ће се трећи део односити на пословне инкубаторе у Европи, тачније Европској Унији.

I –ОПШТЕ ПОСТАВКЕ О ПОСЛОВНИМ ИНКУБАТОРИМА

1. Дефинисање и основне карактеристике пословних инкубатора

Пословни или инкубатор центри малог бизниса обично се објашњавају као организован начин формирања МСП, од идеје до њиховог оспособљавања за самостално функционисање, у коме учествује већи број различитих субјеката, почев од савезних, регионалних и локалних органа власти, преко финансијских институција, великих предузећа (донатора), комора, агенција и асоцијација малог бизниса, научних институција (универзитета и института), заинтересованих бизнисмена, предузетника и стручњака других професијанеопходних за истраживање и развој, трансфер знања у технологију и технологије унове производе (научници, иноватори, пројектанти, инжењери, технолози, економисти и др.).¹

Мотиви оснивања инкубатора претежно произлазе из интереса правних и физичких лица који учествују у њиховом формирању. На пример, државне институције на регионалном и локалном нивоу најчешће су мотивисане: (а) повећањем степена запослености, (б) повећањем продуктивности и степена конкурентности предузећа на домаћем и иностраном тржишту, (ц) заустављањем процеса депресијације региона због неадекватне гранске структуре и сељења предузећа у друга подручја због високих трошкова пословања, (д) подстцањем економског развоја, диверсификацијом и реструктурирањем привреде одређеног подручја.

Дефиниције инкубатора углавном се разликују по томе да ли већи нагласак стављају на важност физичког аспекта инкубатора (обезбеђење пословног простора, заједничко коришћење опреме и друге инфраструктуре) или на друге аспекте пружања услуга, које су се развиле са најновијом генерацијом инкубатора.

Најкраћа дефиниција пословног инкубатора, или бизнис инкубатор центра, је да представља предузеће које помаже оснивању, расту и развоју других предузећа.

Према америчкој Националној асоцијацији бизнис инкубатора (НБИА) инкубатор представља економичну развојну алатку осмишљену да убрза раст и повећа успех предузећа кроз низ различитих услуга пословне подршке. Основни циљ инкубатора је да произведе успешне фирме које ће напустити програм када постигну финансијску и пословну самосталност. Инкубатори негују младе фирме, помажу им да преживе и да се развију током почетног периода када су најрањивије. Инкубатори обезбеђују практичну менаџерску подршку, приступ финансирању и услуге техничке подршке. Такође, пружају предузетничким фирмама заједничке просторије, приступ опреми, флексибилне закупе и простор запошљавање - све под једним кровом.²

Према Финалном извештају "Benchmarking of Business Incubators" пословни инкубатор се дефинише као организација која покреће и систематизује процес стварања успешног

¹ДостићМ., (2002.), *Менаџмент малих и средњих предузећа*, Економски факултет универзитета у Сарајеву, Сарајево, стр. 125-175

²Best Practice in Action: "Guidelines for Implementing, First Class Business Incubation Programs", National Business Incubation Association USA (NBIA , 2001.), <http://www.nbia.org>, приступљено: 16.03.2018. године

предузећа тако што му пружа обимну и интегрисану подршку, укључујући простор, услуге пословне подршке, могућности кластерисања и умрежавања. Обезбеђујући својим клијентима услуге на бази "све на једном месту" и омогућујући снижавање општих трошкова, бизнис инкубатори значајно повећавају преживљавање и раст новооснованих компанија. Успешан инкубатор ће генерисати стабилан проток нових послова са надпросечним запослењима и потенцијалима за стварање богатства. Разлике у власничким циљевима за инкубаторе, критеријуми за улазак и излаз из инкубатора, конфигурација просторија и услуга ће разликовати једну врсту бизнис инкубатора од друге.³

Шира дефиниција инкубатора прихваћена је од стране United Kingdom Business Incubators (UKBI) под којим се подразумева динамичан пословно-развојни процес који обухвата мноштво процеса који помажу у смањењу степена пропадања предузећа у раном стадијуму и убрзавају раст предузећа која имају потенцијал да постану значајни генератор запошљавања и богаћења. Бизнис инкубатор је најчешће простор са малим радним јединицама које пружају поучно окружење и окружење подршке предузетницима у почетној и током раних фаза пословања. Инкубатори пружају три основна елемента за развијање успешног предузећа: предузетничко и окружење учења, отворен приступ менторима и инвеститорима.

Пословни инкубатори састоје се од већег броја мањих предузећа лоцираних на једном месту, по правилу унутар једне зграде. Израз инкубатор користи се као општи назив за различите врсте организација које се баве оснивањем, "узгајањем" и развојем нових малих предузећа на старту, у првим фазама живота у којима су веома осетљива на спољне опасности и унутрашње грешке, од идеје до стадијума развоја када предузеће постаје самоодрживо, односно довољно економски снажно да може самостално да послује без посебних услова и помоћи.

Период "инкубације", од момента формирања предузећа до његовог осамостаљивања и напуштања инкубатора, креће се у просеку од 3 до 5 година. По завршетку процеса "инкубације", када предузећа економски ојачају, стекну "вештине преживљавања" и могућност да самостално егзистирају и успешно послују на локалном тржишту, физички се реалоцирају из инкубатора у тзв. "вођене уређене пословне просторе", индустријско-технолошке паркове за МСП и класичне градске индустријске зоне специјализоване за одређене индустријске секторе и гране.

Индустријске зоне обично се лоцирају поред или у близини важнијих осовина и полова развоја (саобраћајница, речних токова, индустријских центара и градских агломерација). Индустријске зоне и индустријски паркови (лоцирани у саставу или ван индустријских зона) за домаће и стране предузетнике представљају урбанизован и уређен простор одређене намене, са изграђеном комуналном и саобраћајном инфраструктуром, често и изграђеним пословним простором (канцеларије, производне хале, магацинске просторије и други грађевински објекти), која стимулише лоцирање и развој нових МСП. За разлику од предузећа у инкубатору, овим предузећима није потребна посебна помоћ и заштита у смислу пружања едукативних, саветодавних и консалтинг пословних услуга на лицу места, већ су способна за самостални рад и тржишну утакмицу.

³<http://www.csec.co.uk/publications/ExecSummBenchmarkingIncubators.pdf>, приступљено: 16.03.2018. године

Индустријске зоне су најзначајнији облик концентрације индустријских предузећа, посебно у већим градовима.⁴

Због уступања бесплатне локације или субвенционирања трошкова закупнине и цена пружених услуга у периоду инкубације, инкубаторски центри по правилу остварују одређени проценат учешћа власништву успешних предузећа која напуштају инкубатор.

Пословно-сервисни центри и инситуције организоване за пружање систематске подршке МСП, у фази њиховог формирања и комерцијализације сопствених или туђих научно-истраживаких и технолошких резултата, представљају организационе делове националних иновационих система у појединим земљама. Могу бити организовани као: инкубатори високе технологије, научни паркови/центри, технолошки инкубатори, технолошки паркови/центри, научно-технолошки паркови, центри за генерисање, трансфер и дифузију знања и технологије, класични инкубатори широког спектра, односно општег типа, пословни и иновацијски центри за унапређење постојећих и увођење нових производа и технологија или једном речју бизнис инкубатори.

Мада се инкубатори међусобно разликују по типу, намени, усмерењу, начину формирања и финансирања, основна функција им је заједничка, а састоји се у подстицању оснивања, пружању логистике и подршке предузетницима приликом оснивања нових предузећа, да опстану на старту, да унапреде и развију своје пословање и пословно окружење на локалном и регионалном нивоу. Пружањем саветодавних услуга, административних, правних, рачуноводствених и финансијских услуга, нижи закуп и обезбеђење радних просторија, заједничко коришћење опреме (коришћење рачунара и софтвера, штампача, скенера, телефона, телефонских секретарица, факса, копир апарата, канцеларијске опреме), пословних просторија и осталих услова за успешно пословање омогућују снижавање трошкова пословања новоформираним предузећима, остваривање уштеда капитала и времена предузетника. На тај начин предузетници могу своје активности више да концентришу на остваривање основних задатака, као што су развој и ширење нових производа, проширивање тржишта, развој маркетинг функције, формирање менаџерског тима и др. (рачуна се да око 50% свога радног времена менаџери инкубатора троше на саветодану активност предузетника).⁵

Пословни инкубатори се инсталирају на начин како би задовољили потребе локалне заједнице, а модел њиховог деловања је најефикаснији када је у питању опстанак пословне организације. Носиоци инсталирања инкубатора су све више универзитети чији је циљ да подстакну и на врло конкретан начин покажу логистику у оснивању и развоју spin-off и spin-out компанија.⁶

Основне карактеристике пословних инкубатора су:

✓ **Избор** – инкубатори »проверавају и дотерују«⁷ предузећа и пословне идеје/предлоге како би осигурали да предузећа која буду изабрана извуку најбољу корист из инкубатора и понуде најбоље што могу локалној економији.

⁴Мићић В., Савић Љ., Илић М., (2015.), *Економика индустрије*, Економски факултет Универзитет у Крагујевцу, Крагујевац, стр. 56

⁵Илић М., (2006.), *Пословни инкубатори и кластери као модел развоја малих и средњих предузећа у индустрији*, Прегледни научни чланак, Економски факултет Крагујевац, Крагујевац, стр. 69

⁶Ожеговић Л., *Пословни (бизнис) инкубатор – модел бржег развоја социјалног предузетништва*, Универзитет „Привредна академија“, Факултет за инжењерски менаџмент и економију, Нови Сад, стр. 353

Ово обично значи да се искључују малопродајне и трговачке делатности и да се бирају оне пословне активности које нијесу довољно присутне у локалној економији;

✓ **Подршка** – инкубатори пружају конкретну, непосредну практичну подршку станарима-закупцима, тако што нуде услуге »све на једном месту«;

✓ **Тим за инкубацију** – обликовање целовите подршке врши се од стране пословног саветника/саветодавног тима на лицу места, али исто тако и путем специјалистичких савета »купљених« ван инкубатора;

✓ **Испит зрелости** – предузећа се подстичу да иду даље кад порасту, освоје тржишта и достигну зрелост;

✓ **Врсте предузећа** – инкубатори имају тенденцију да се више усредсређују на она предузећа која имају потенцијал брзог раста и развоја.⁷

1.1 Оснивање пословних инкубатора

Последњих деценија у развијеним земљама као оснивачи инкубатора јављају се и велика предузећа, која су, мотивисана максимирањем профита, у оквиру своје пословне активности развила посебну пословну функцију за оснивање нових предузећа, посебно у области нове технологије. Технолошке компаније могу оснивати инкубаторе за формирање предузећа у области ризичне технологије. Поред високе технологије, ризичне технологије подразумевају и технологију која се први пут појављује у једном подручју. Ови инкубатори организују се као самостална предузећа или као организациони делови технолошких компанија. По својој функцији слична су пословним иновативним центрима, с тим што за власника инкубатор центра основни мотив њиховог оснивања представља подстицај технолошког развоја региона и трансфер технологије са факултета и института у привреду. У пракси развијених земаља оснивање инкубатора врши се према посебној процедури у више фаза.

1. Прву фазу чини прелиминарно истраживање од стране стручњака оснивачког тима о могућностима и потребама оснивања инкубатора. У овој фази врши се

⁷<http://nasme.me/wp-content/uploads/2013/09/Formiranje-biznis-inkubatora.pdf>, приступљено: 16.03.2018. године

прикупљање и анализа података о сврсисходности формирања инкубатора, проучава литература, упознаје пракса развоја инкубатора у земљи и иностранству, прикупљају информације, мишљења и савети стручњака и менаџера из области малог бизниса у локалној средини или регији, прикупљају информације о локалним порезима и зарадама, израђују прелиминарни бизнис планови. Оснивачки тим одређује врсту и задатке инкубатора, дефинише правни статус и одређује име инкубатора, као и врсту предузећа која ће бити лоцирана у инкубатору. У инкубатор центре најчешће се лоцирају профитабилна предузећа која испољавају способност да се брзо развијају. Предузећа која послују са губитком морају напустити инкубатор.

2. У другој фази налазе се потенцијални спонзори и инвестирори. Спонзори се најчешће траже међу предузећима која имају неискоришћене капацитете, слободан пословни простор и неискоришћену опрему.

Инвеститори који учествују у финансирању развоја инкубатора у принципу ангажују се на два начина:

- (а) на иницијативу самог инвеститора предузетника инкубатора или
- (б) на иницијативу потенцијалног финансијера који на бази расположивих информација својом понудом изражава жељу да учествује у финансирању пројекта.
3. Трећа фаза представља избор локације инкубатора коју чине нови наменски израђени објекти или напуштени и неискоришћени индустријски и други грађевински објекти у градским индустријским зонама, у предграђима, мањим градовима и селима у којима постоји изграђена саобраћајна и комунална инфраструктура (струја, вода, канализација, енергенти, телефонске везе са довољним бројем прикључака доступних свим корисницима, паркинг простори, прилазни путеви и унутрашње саобраћајнице).
4. Остале фазе обухватају: утврђивање циљног тржишта (ко су купци производа или услуга, њихова сегментација и структура), конципирање заједничких активности (послови администрације, вођење књига, компјутерске активности, ПТТ услуга, услуге за одржавање семинара и пословних сусрета), договарање висине закупнине просторија (зависно до локације, степена опремљености, нивоа прилагођености инфраструктуре и додатних улагања у инкубатору), одређују трошкови комуналних услуга и приступа изради бизнис планова.

Такође, у процедури формирања инкубатора треба прецизирати услове и претпоставке уласка, критеријуме и моменат изласка успешних предузећа из инкубатора, као и трајање периода "инкубације" тј. задржавања новооснованих предузећа у инкубатору, имајући у виду достигнути ниво његовог раста и развоја, степен конкурентности и карактер структуре тржишта на коме реализују своје производе и услуге. Формирање једног инкубатора, од идеје до почетка рада, траје од једне до две године.⁸

⁸Илић М., (2006.), исто, стр. 72-73

1.2 Класификација пословних инкубатора

Истражујући појаву пословних инкубатора, налазимо широки спектар модела пословног развоја кроз пословне инкубације. Међутим, велики део пословних инкубатора пада у две опште категорије: технолошке, усредоточујући се на комерцијализацију нових технологија (и технолошки трансфер), или, мешовити кориснички сервиси са широким опсегом и клијентелом. У САД-у и Аустралији мешовита категорија употребе и даље представља највећи удео пословних инкубатора (САД 47%, а у Аустралији то је око 80%).

Сваки од ових типова инкубатора може бити специјализован у одређеној индустрији. У специјализованим пословним Инкубаторима, збир могућих клијената је ограничен. У великим економијама, као што је САД или Европа, постоји много варијанти пословних инкубатора, али у мањим земљама тешко се уочава критична маса таквих потенцијалних клијената, чак и у врло општим пословним инкубаторима, а камоли за више специјализоване варијанте. У суштини, агрегирање и конвергенција разних типова бизнис инкубатора је више применљива него њихова специјализација.

Инкубација се прво појавила у развијеним земљама у '80-тим годинама. Поред бројних других оперативних карактеристика развоја пословних услуга, инкубатори су се развијали са уским и дубоким услугама за малу групу изабраних предузећа. Након тога, земље у развоју преузеле су и настављале ширење броја инкубатора, тако да данас има више инкубатора у земљама у развоју него у самим развијеним земљама. Прилагођавајући инкубацију овим изузетно различитим окружењима, модели и концепти су еволуирали, подстичући иницијативе инкубатора посебно прилагођеним локалним околностима. Трагати за традиционалним пословним инкубаторима у развијеним земљама, данас више нема теоретског значаја.

Хибридни модели, шире комбинујући виртуалне и традиционалне моделе за нове и постојеће пословне субјекте, појавили су се у многим земљама у развоју. Ово је присутно посебно у мањим економијама са генерално ограниченим пословним подршкама услуга, слабом културом предузетништва, сложенем пословном окружењу и ограниченим ресурсима за подршку иновацијама. Често, не постоји критична маса потребна за уску и дубоко интензивну инкубацију. Биле би потребне шире и мање интензивне или разнолике додатне услуге како би се продужио утицај и развој предузетничке и иновативне културе у датом пословном окружењу.

Овим би се пружала помоћ компанијама дуж стазе раста и неговали захтеви за интензивније услуге инкубације. У великим, растућим економијама попут Кине, инкубација је у конвергенцији са технолошким парковима, развојем кластера и подстицања улагања, што је резултирало новим хибридним моделом одговарајућег кинеског окружења. Иако мање земље никада не могу имати толики потенцијал као Кина, настали модели показују ширење хибрида у односу на традиционалне инкубације.

Више флексибилни и прилагодљиви пословни модели су резултирали прилагођавањем локалним срединама, а често комбинације досежу до виртуалних и нерезидентних клијената.

Унутар инкубаторских мрежа у земљама у развоју налазе се традиционални интензивни инкубатори, као што су инкубатори за развој задруга врло сиромашних народа, инкубатори у пољопривреди дуж ланаца вредности који лече целе заједнице - села, сајбер паркови развијајући друштвено потребне и еколошке производе, инкубатори за

развој и побољшање пословног окружења. Инкубатори за развој интернет комуникационе индустрије, омогућавају другим пословним субјектима да нуде основне пословне услуге, као што су Интернет модели комуникације.

Евидентно је, међутим, да оно што одговара једној локацији не мора да одговара другима, те треба да буду развијени тако да би одговарали њиховим окружењима и изазовима појединаца.⁹

Постоје различите класификације пословних инкубатора. Једна од њих је подела у складу с критеријумима за пријем и циљевима пружања услуга, по којој се пословни инкубатори могу разврстати у две основне групе:

- ✓ вишенаменски (мешовити) пословни инкубатори, у које могу бити примљена сва предузећа која задовољавају основне тржишне и технолошке стандарде, односно критеријуме за улазак станара, које дефинише сваки инкубатор посебно;
- ✓ специјализовани пословни инкубатори, који су усредсређени на одређену групу пословних делатности, нпр. информационе и телекомуникационе технологије, креативне технологије, али и услуге, производњу и слично.

У складу са овом поделом, пословни инкубатори често у називу имају одредницу која се односи на основну делатност инкубације. Тако се могу срести пословно-технолошки, пословно-иновациони, производни, услужни инкубатори и слично.

Модел инкубатора се могу груписати и на друге начине, нпр. према њиховој:

- ✓ локализацији – на „урбане“, „приградске“, „руралне“ и „индустријске“,
- ✓ пословној сврси инкубатора – на „непрофитне“ или „профитне“.¹⁰

1.3 Циљеви и период пословне инкубације

Пословна инкубација може имати вишеструке улоге и домете:

- ✓ Примарна улога и циљ пословних инкубатора је да, кроз сет услуга, подстичу креирање успешних предузећа, са тежњом да ова при напуштању инкубатора буду финансијски ликвидна и конкурентна, а самим тим и самоодржива.
- ✓ Пословни инкубатори су ефикасан инструмент у трансферу технологије и при сарадњи између научног сектора и индустрије.
- ✓ Могу у значајној мери да допринесу развоју нових, иновативних производа и активности у оквиру предузећа корисника пословног инкубатора.
- ✓ На локалном и регионалном нивоу, пословни инкубатори су инструмент за подстицај раста нивоа запослености, трансфера технологије и иновација, а тиме и бржег развоја одређених подручја.

Основне циљеве пословних инкубатора илуструје табеларни преглед (табела 1) са ранжираним значајем који сваки од циљева може имати, а који је резултат анкетног

⁹Ахметагић Е., Харматх П., (2008.), *Инкубатори знања у теорији и пракси*, Универзитет у Новом саду, Економски факултет у Суботици, стр. 38

¹⁰Dietrich, F./Fiedler, H./Nagy, P. (1996): The concept of business incubators and innovation centres. ICECE-Focus, Vol. 1. Berlin

истраживања пословних инкубатора спроведеног за потребе израде „Стандарда за пословне инкубаторе Европске Уније”.

Испитаници су рангирали циљеве бизнис инкубатора на скали од 1 до 5, а највише њих (56) самтарало је да превагу има циљ који је усмерен ка јачању конкурентности и запошљавања, а одмах затим следе и остали назначени циљеви:

Табела 1 – Циљеви пословних (бизнис) инкубатора

Циљеви инкубатора	Рангирање (1 = најважнији)						
	1	2	3	4	5	0	Просек
(1) Допринос конкурентности и оснивању нових радних места	56	14	4	0	1	3	1,3
(2) Помоћ истраживачко-развојним центрима у комерцијализацији знања	10	18	19	18	3	9	2,8
(3) Помоћ предузећима да стварају <i>spin off</i> ^{1*} активности	3	23	27	12	5	7	2,9
(4) Помоћ неразвијеним локалним заједницама/појединцима	1	12	12	22	15	16	2,8
(5) Друго	7	6	7	7	6	44	2,9

Извор: Benchmarking of EU Incubators

Инкубациони период разликује се међу инкубаторима и обично траје између три и пет година. Овакав вид ограничења дужине могућег боравка корисника услуга у пословном инкубатору у функцији је њиховог потпуног и што бржег осамостаљивања и остављања простора за нове кориснике услуга инкубације. Међутим, пословни инкубатори у развијеним земљама су еволуирали током времена, смањујући период пружања услуга физичке инкубације (који је иначе скуп и захтева субвенције јавног сектора) и ширећи услуге за подстицај успешног пословања и на спољне кориснике. Савремени концепт пословне инкубације подразумева три основне фазе:

- **прединкубациону** (тренинзи, пословно саветовање, менторство за потенцијалне станаре-кандидате);
- **инкубациону** (сет услуга пословне подршке станарима у зависности од њихових специфичних потреба, са циљем извођења успешних компанија на тржиште) и
- **постинкубациону** (селектоване услуге за фирме које успешно заврше инкубациони период и напусте инкубатор, у складу са њиховим потребама и у одређеном, прелазном периоду).

Слика 1 – Процес инкубације

Извор: Васић М. и др., (2015.), *Приручник за оснивање и развој пословних инкубатора*, Национална агенција за регионални развој, Београд, стр. 13

1.4 Услуге пословних инкубатора

Услуге које инкубатор пружа корисницима могу се груписати на следећи начин:

1. најам пословног простора (производног, канцеларијског или истраживачког, сходно врсти инкубатора) по повољнијим условима од тржишних;
2. заједничке услуге: коришћење заједничких просторија, канцеларијске опреме и остале инфраструктуре инкубатора (сале за састанке, конференцијске сале, рецепција, обезбеђење, пратеће особље и опрема);
3. пословно-саветодавне услуге (пословно планирање, менаџмент, маркетинг) и административне услуге (правне и сл), консалтинг (специјализовани или општи), менторство (од стране успешних и искусних пословних људи);
4. умрежавање и подстицај на сарадњу између предузетника унутар инкубатора, као и умрежавање са спољним партнерима;
5. организација обуке сходно потребама клијената (типа: пословно планирање, маркетинг, људски ресурси, продаја, увоз и извоз и сл).¹¹

¹¹Васић М. и др., (2015.), *Приручник за оснивање и развој пословних инкубатора*, Национална агенција за регионални развој, Београд, стр. 11-12

1.5 Значај пословних инкубатора

Добре стране бизнис инкубатора су:¹²

- ✓ може бити средство за дугорочни привредни развој заједнице у којој се налази, тако што доприноси диверсификацији привреде и увећава приходе од пореза;
- ✓ може променити ставове према личној иницијативи, иновативности, преузимању ризика и предузетништву;
- ✓ помажу предузетницима да започну сопствени бизнис и омогућује им предност у односу на предузећа која нису у процесу инкубације;
- ✓ креира прилике за запошљавање;
- ✓ знатно повећава вероватноћу за опстанак нових малих и средњих предузећа;
- ✓ пружа прилику станарима да размењују информације и разговарају о заједничким комерцијалним интересима;
- ✓ помаже да се задрже појединци који би иначе напустили одређену област због недостатка прилика за запошљавање;
- ✓ помаже да се обнове и поново користе постојећи објекти;
- ✓ помаже побољшању имиџа заједнице као центра за иновације и предузетништво;
- ✓ подстиче развој и трансфер нових технологија;
- ✓ промовише груписање МСП, што им помаже да превазиђу своје највеће слабости – изолацију и беспомоћност - и подиже њихов конкурентски потенцијал путем успостављања веза међу предузећима и стварање економије обима и подручја;
- ✓ помаже креирању радних места и стварању прихода поред оних за директно запослене у предузећима у оквиру инкубатора. Захваљујући помоћи бизнис инкубатора, предузећа су у могућности да запосле већу радну снагу, као и да повећају сопствене приходе;
- ✓ сам инкубатор представља динамичан модел одрживог и ефикасног бизниса.

Најважнији допринос бизнис инкубатора, према коме се оцењује и његова ефикасност, јесте број успешних предузећа која стекну зрелост и наставе са бизнисом изван просторија инкубатора. То даље утиче на креирање позитивне слике о предузетништву и стварање нове предузетничке културе која појединце усмерава на прихватање одговорности за сопствени материјални статус. Тиме га мотивише и на прихватање нових форми радног ангажовања, па и на „самозапошљавање“, насупрот деценијама укоренењој навици да се очекује комплетна друштвена брига и иницијатива за обезбеђивање радних места.

Бизнис инкубатори имају непосредан утицај на локалну и ширу друштвену заједницу. Он се огледа, пре свега, у повећању запослености, реструктурирању, расту производње и повећању друштвеног производа. Коришћењем “input – output” метода за мерење укупно прихода и утицаја на запосленост, истраживања су показала да бизнис инкубатори повећавају запосленост и приход у већем броју и износу од броја

¹²www.unece.org/indust/sme/incubator.htm, приступљено: 18.03.2018. године

непосредно непосредно запослених и плаћених у оквиру самог инкубатора. На пример, истраживања спроведена у једном региону показала су да се запосленост и приход увећавају у просеку са коефицијентом 1,35 – 1,43, у односу на непосредне ефекте које стварају предузећа у оквиру самог инкубатора. То значи да, осим директних ефеката, индиректна запосленост и приход расту по стопи од 35% до 43%.¹³

Слика 2– *Компарација успешности предузећа изван и у оквиру инкубатора*

Извор: National Business Incubation Association, www.nbia.org

Бизнис инкубатори повезују се и са растом државног и локалних прихода. Узимајући у обзир да се повећавају државни и локални приходи од пореза по истој стопи, као и лични приходи, могу да се изврше процене повећања прихода од пореза проузрокованих постојањем бизнис инкубатора.

Главни добитак заједнице од бизнис инкубатора су здрава предузећа. Предузећа која израстају из бизнис инкубатора често су на водећој линији у развијању нових, иновативних технологија, које прогресивно утичу на окружење, пре свега квалитетом својих производа и услуга.

Из тих разлога у последње 3 – 4 године и у нашој земљи је све присутнија свест да би бизнис инкубатори могли да дају значајан допринос развоју предузетништва малих и средњих предузећа. Коришћењем већ разрађених модела и њиховим прилагођавањем постојећим условима у нашој земљи, пружа нам се могућност да ухватимо корак са осталим земљама у транзицији.

Што се тиче недостатака бизнис инкубатора, неки предузетници занемарују што инкубатор помаже само малом броју предузећа. Инкубатор не покрива у потпуности оперативне трошкове и због тога предузећа морају да траже додатна средства, нпр. путем социјалних програма.¹⁴

¹³www.celce.edu/publications/digest, приступљено: 17.03.2018. године

¹⁴Авлијаш Р., (2008.), *Предузетништво и менаџмент малих и средњих предузећа*, Универзитет Сингидунум, Београд, стр. 54-55

II – ПОСЛОВНИ ИНКУБАТОРИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

2. Значај оснивања пословних инкубатора у РС

Инкубатор подстиче компаније да постану самосталне чим буду у могућности, те да напусте исти у тренутку када већим делом имају успостављен менаџмент тим и управни одбор; су добиле други круг финансирања; имају производе или услуге који стварају добит.¹⁵

Значај предузетништва схваћен је и у земљама у транзицији, тако да се последњих година у овим земљама јавља све више иницијатива у правцу предузетништва. Користе се, углавном, искуства из развијених земаља, а већина земаља у транзицији које су користиле та искуства признаје да је приватно предузетништво од великог значаја за привредни развој и да представља битан елемент процеса реформе.

Значај оснивања бизнис инкубатора у Србији произилази пре свега из потребе да се убрзано улаже у развој предузетништва у свим аспектима (законодавном, финансијском, институционалном, едукативном...), а самим тим да се створе могућности за подршку сваком предузетнику са добром идејом, посебно у фази када започиње свој бизнис и када му је највећа помоћ потребна.

У процесу реструктурирања наше привреде појављује се вишак пословног простора, вишак опреме и вишак квалификоване радне снаге, који су прилика да се, добром организацијом на регионалном нивоу, организују центри за развој предузетништва, нарочито пословни инкубатори и на тај начин убрза локални развој. Оно што је посебно значајно је то што у нашој земљи постоји велики број истраживачких института и факултета, који у овом моменту представљају праве ризнице знања, а самим тим и кључне носиоце развоја. Ова чињеница отвара могућност за развој предузетништва заснованог на трансферу знања и технологија из овог сектора ка стварању и развијању економије засновне на знању и новим вештинама.¹⁶

Оно што још говоре искуства из других земаља је да би се пројекти пословних инкубатора могли успешно развијати, потребно је развијати ефикасне регионалне агенције и пословне центре подршке, а инкубаторе пројектовати као центре повезивања истраживачко развојног процеса и малих и средњих предузећа, оснивати их на бази партнерства приватног и јавног сектора, изабрати добар менаџмент тим, разрадити бизнис план самог инкубатора, и посветити довољно времена процесу планирања и успостављања инкубатора са посебним акцентом на одрживост бизнис инкубатора на дужи рок.

У земљама у транзицији пословни инкубатори се сматрају посебно погодним инструментом за развој предузетништва јер могу да помогну у смањивању препрека удруживањем know-how и смањењем фиксних трошкова предузећа. У земљама у

¹⁵https://cip.unze.ba/pdf/Sta_su_poslovni_inkubatori.pdf, приступљено: 17.03.2018. године

¹⁶Бајец Ј. и др., (2011.), *Индустрија*, Часопис Економског института - Београд, ISSN 0350-0373; UDK 33; бр. 3, стр. 154

транизиционом периоду има око 250 инкубатора, од чега највише у Пољској – 56 бизнис инкубатора.

Концепт бизнис инкубатора у земљама у којима је заживео потпомогнут је најчешће фондовима Европске уније чија је Дирекција за запошљавање и социјалну политику дала смернице којима се охрабрује успостављање бизнис инкубатора као мера за подстицање активног тржишта радне снаге и решавања проблема запошљавања и искључености неких друштвених група чија су економска права угрожена. Земље чланице ЕУ и кандидати за пријем у ЕУ су све усвојиле модел инкубатора у различитим подручјима.

Код нас, такође, усвојен је овај модел. У Војводини је Програмом привредног развоја предвиђен пројекат Фонд за оснивање пословних инкубатора као један од четрнаест приоритетних развојних пројеката.¹⁷

Табела 2 – Преглед пословних инкубатора у Републици Србији

Функционални инкубатори	Пословни инкубатор Суботица, Пословни инкубатор Зрењанин, Пословно-технолошки инкубатор техничких факултета Београд (Палилула) Бизнис иновациони центар Крагујевац Бизнис инкубатор центар Прокупље Бизнис инкубатор д.о.о. Крушевац Инкубатор центар Ниш Бизнис инкубатор центар Књажевац Бизнис инкубатор центар Бор Бизнис инкубатор центар "Ртањ" Бољевац Бизнис инкубатор центар Ужице
Регистровани инкубатори (у фази одабира предузећа – станара)	Бизнис инкубатор центар Врање Непрофитни развојни центар инкубатор Корак д.о.о. Раковица, Београд Бизнис инкубатор центар Медвеђа Инкубатор центар за развој предузетништва Рача Бизнис инкубатор центар Сента
Градови у којима постоји иницијатива за оснивање инкубатора	Нови Сад Панчево Ваљево Краљево

Извор: Бајец Ј. и др., (2011.), *Индустрија*, Часопис Економског института - Београд, ISSN 0350-0373; UDK 33; бр. 3, стр. 155

Поред тога, циљеви рада су и јачање капацитета менаџмента постојећих пословних инкубатора и израда функционалног модела за унапређење ефикасности њиховог функционисања, као и јачање мреже партнерстава са пословним инкубаторима у региону.

Кључни кораци сваког предузетничког подухвата подразумевају: визију, мисију, стратегије за реализацију, израду пословног плана и спровођење. Визија као почетна

¹⁷Бајец Ј. и др., (2011.), исто, стр. 154

фаза у предузетничком подухвату садржи основну идеју започетог посла и односи се на пројекцију будућег жељеног стања. Мисијом се кристалише визија и исказује намера и сврсисходност предузетничког подухвата, као и циљеви којима се тежи. Стратегијама се утврђују критеријуми (мере квалитета) реализације дефинисаних циљева предузетничког подухвата. Бизнис план је формални пословни документ који се односи на циљеве развоја са дефинисаним стратегијама остварења истих. У студији изводљивости пословних инкубатора важно је да буду обрађени следећи аспекти: специфичности локалне економије, циљеви предузетничког инкубатора, локација, тип и правни облик инкубатора, главни партнери у подухвату, услуге инкубатора примерене утврђеним потребама предузетника, потребни кадрови, процедуре и опрема, и могући извори финансирања.¹⁸

Слика 3 –Пословни инкубатори у РС

Извор: http://www.lokalnirazvoj.org/upload/Publication/Documents/2017_09/Poslovni_inkubatori_u_Srbiji.pdf

Пројекти бизнис инкубатора у земљама у транзицији, каква је Република Србија, суочавају се с далеко озбиљнијим проблемима од оних пред којима су се нашли слични

¹⁸Војиновић Б., и др., (2011.), *Предузетници у пословним инкубаторима*, Оригинални научни чланак, УДК 005.1:061.5 бр. 2, Економски институт – Београд, стр. 210

пројекти у развијеним индустријским земљама седамдесетих и осамдесетих година 20. века. Приметан је недостатак искуства и стручног зњања неопходног за успостављање и управљање бизнис инкубатором. Осим тога, канали комуникације су фрагментисани, а већи део техничке помоћи који се нуди локалним предузетницима усмерен је на конкретне и појединачне пројекте. Надамо се да ће овај документ представљати добар увод у тему БИ, те да ће Програм подршке економском развоју општина моћи да пружи сву неопходну подршку општинама које желе да оснују бизнис инкубаторе, те тиме убрза процес отварања нових радних места.

2.1 Законска дефиниција пословне инкубације у РС

Пословна инкубација у Републици Србији дефинисана је одредбама Закона о иновационој делатности („Службени гласник РС”, број 110/05, 18/2010 и 55/2013 – у даљњем тексту Закон) у оквиру поглавља које регулише питања организација за пружање инфраструктурне подршке иновационој делатности.

Закон даје следећу дефиницију: „Пословно-технолошки инкубатор је привредно друштво чија је основна делатност стављање на располагање, уз накнаду, пословног простора, административних, техничких и других услуга новооснованим привредним друштвима, најдуже пет година од њиховог оснивања. Права и обавезе корисника услуга и пословно-технолошког инкубатора уређују се међусобним уговором. Сви субјекти који користе услуге пословно-технолошког инкубатора стичу статус станара пословно-технолошког инкубатора.“

Овим законом прецизирано је и да је научно-технолошки парк привредно друштво које у оквиру дефинисаног простора пружа инфраструктурне и стручне услуге високошколским установама, научноистраживачким и иновационим организацијама, као и високотехнолошким и средњотехнолошким привредним друштвима у одређеној научној, истраживачко-развојној или производној групацији с циљем њиховог повезивања и што брже примене нових технологија, стварања и пласмана нових производа и услуга на тржишту.

Сви субјекти који користе услуге научно-технолошког парка, стичу статус члана научно-технолошког парка, којем научно-технолошки парк на једној или више локација омогућава просторне и инфраструктурне услове за рад и истовремено пружа остале услуге ради подизања нивоа високошколског, научноистраживачког, развојног, иновационог или производног рада. Међусобна права и обавезе члана и научно-технолошког парка уређују се уговором. У оба случаја предвиђено је да министар прописује услове у погледу потребних програмских, просторних и стручних капацитета под којима правна лица могу бити уписана у Регистар научноистраживачких организација, као и у погледу услова под којима се бришу из Регистра.¹⁹

Према одредбама овог закона пословно-технолошки инкубатор и научно-технолошки парк могу пружати следеће услуге:

1. коришћење пословног простора за рад, који може бити опремљен намештајем, опремом и инсталацијама;

¹⁹<http://ras.gov.rs/uploads/2016/04/prirucnik-o-osnivanju-i-razvoju-pi-2015.pdf>, приступљено: 18.03.2018. године

2. коришћење заједничких пословних просторија, које служе за пословне састанке, пријеме и у друге сврхе;
3. секретарске услуге;
4. административне услуге;
5. књиговодствене и рачуноводствене услуге;
6. услуге рекламе и продаје;
7. услуге пословног саветовања;
8. телекомуникационе и информационе услуге, које између осталог обухватају приступ телефону, телефаксу, електронској пошти и интернету;
9. услуге пословног планирања;
10. услуге финансијског саветовања;
11. услуге обуке и тренинга;
12. финансијске услуге;
13. техничке и друге услуге, у складу са Законом.
14. Научно-технолошки парк свом члану може омогућити коришћење дела земљишта, у оквиру научно-технолошког парка, за изградњу развојних и производних капацитета, а у складу са основном делатношћу парка.

Од значаја за пословну инкубацију могу бити и Организације за подстицај иновационих активности у приоритетној области науке и технологије и Центри за трансфер технологија, који су такође регулисани овим Законом.

Организација за подстицај иновационих активности у приоритетној области науке и технологије је привредно друштво основано искључиво ради обављања делатности подстицаја иновационих активности у приоритетним областима науке и технологије утврђеним стратешким документом. Ова организација подстиче иновационе активности првенствено кроз улагања у новооснована привредна друштва из приоритетних области, која имају пословну идеју са потенцијалом да добит и раст обезбеде на основу комерцијалног успеха иновације и која развијају, производе или продају иновативне производе, процесе и услуге са високим учешћем научних знања и нових технологија.

Центар за трансфер технологија је привредно друштво основано искључиво ради обављања делатности трансфера технологија ради примене технолошких иновација, што обухвата нарочито трагање за идејама и партнерима за трансфер технологија, процену комерцијалног потенцијала трансфера, подстицаје за реализацију и комерцијализацију трансфера технологија и помоћ у заштити интелектуалне својине технолошким привредним друштвима која развијају, производе и продају иновативне производе, процесе и услуге са високим нивоом know-how и нових технологија.

Законом је предвиђено да Република Србија, Аутономна покрајина, јединице локалне самоуправе, привредна друштва, научноистраживачке и образовне организације, друга правна и физичка лица, у складу са законом, могу бити оснивачи или суоснивачи иновационих организација или привредних друштава за инфраструктурну подршку иновационој делатности.²⁰

²⁰<http://ras.gov.rs/uploads/2016/04/prirucnik-o-osnivanju-i-razvoju-pi-2015.pdf>, приступљено: 18.03.2018. године

III – ПОСЛОВНИ ИНКУБАТОРИ У ЕВРОПИ

3. Организација и функционисање пословних инкубатора у Европи

Порекло концепта БИ може се препознати у индустријским земљама Запада током седамдесетих и осамдесетих година прошлог века. Суочена са све вишом стопом незапослености и другим последицама рецесије, индустријска друштва су препознала потребу за свежим стратегијама промоције нових економских активности.²¹ Заједничка карактеристика свим пословним инкубаторима јесте та да омогућују предузећима станарима кориштење пословног простора по врло повољним условима (без најамнине или уз смањену најамнину) ограничен број година.²²

Бизнис инкубатори су државне, приватне или организације мешовитог власништва које послују на принципу одрживости. Принцип одрживости подразумева функционисање инкубатора као бизниса који ће приходима, који нису примарни циљ постојања инкубатора, покривати све оперативне трошкове и на тој основи дуготрајно самостално функционисати. Процес оснивања инкубатора се може поделити на следеће фазе:

- ✓ Израда студије изводљивости,
- ✓ Израда бизнис плана инкубатора са програмом за покретање пословања и финансирања инкубатора док не постане самосталан,
- ✓ Одабир менаџера способних да развију инкубатор по принципу бизниса, као и да помогну предузећима у процесу инкубације,
- ✓ Проналажење одговарајућих просторија у којима ће бити могућ рентабилно вођење бизниса,
- ✓ Обезбеђење пакета услуга које ће бити корисне за предузећа – закупце,
- ✓ Изградња мреже произвођача других врста услуга, финансијера, образовних установа и предузећа.

Предузетнички инкубатори у Европи почињу да се оснивају осамдесетих година прошлог века. Најчешће су користили простор фирми које су отишле у стечај. Пример за то је предузетнички инкубатор, "Barcelona Activa"- Барселона, који је смештен у згради некадашње фирме "Olivetti". Састоји се од мреже три инкубатора са преко сто инкубираних предузећа. За сваку фирму је обезбеђено око сто квадратних метара, радног простора. Предузетнички инкубатори у Европи организовани су као друштво са ограниченом одговорношћу.²³

Потпора предузетничких инкубатора стимулативно делује на доношење одлука за оснивање предузећа, њихов раст, опстанак у послу и помаже да добра пословна идеја буде реализована. Дакле, главни ефекти предузетничких инкубатора су у: бржем и лакшем започињању посла, олакшаном приступу финансијским изворима и кредиторима у почетној start up фази, саветодавној и едукативној помоћи новонасталим

²¹<http://www.skgo.org/bz/data/8%20LER%20Koncept%20Brosure/SER/Business%20incubators.pdf>, приступљено: 19.03.2018. године

²²Шимунковић М., *Студентски предузетнички инкубатори као потпорна институција за развој малог и средњег предузетништва*, Стручни рад, Висока школа за економију, предузетништво и управљање, Загреб, стр. 67

²³Похлевен П., (2002.), *PCMG, STABILITY PACT for South Eastern Europe*, GEA College, Љубљана, стр. 55

предузећима, олакшаном приступу домаћем и иностраном тржишту, могућношћу бржег повезивања и развоја и слично.

Једна од основних циљних група у локалном економском развоју је промоција и започињање нових пословних подухвата и предузетништва. У последњих 30 година бележи се раст предузетничких инкубатора у многим развијеним, али и у оним мање развијеним земљама. Немачка на пример сада има преко 200 пословних инкубатора. Први је основала 1983. године. У САД-у их је преко 500. Кина као комунистичка земља, прва је схватила значај овог развојног средства, тако да их има око 70. У Европској Унији их има скоро 200, и подупирани су од стране предузетничких и иновацијских центара (European Business and innovation Centre Network).²⁴

Процес припреме оснивања и функционисања бизнис инкубатора је процес који захтева стручна знања и напорно ангажовање. Инкубатор треба да се развије на основама, подупретим широким знањима, правним основама, практичним искуствима и многим другим, што ће допринети његовој успешности. Истраживања показују да се бројни партнери (учесници) појављују у успостављању инкубатора у ЕУ. То су:

- ✓ ЕУ и/или друга међународна агенција;
- ✓ Држава и државна агенција, компаније, банке и друге организације из приватног сектора;
- ✓ Универзитети и друге научно-развојне организације и
- ✓ Заједнице и организације на добровољној основи.

У складу са тим, а зависно од тих специфичних циљева, ови субјекти могу бити оснивачи или иницијатори оснивања бизнис инкубатора.

Оснивање бизнис инкубатора захтева пажљиво планирање и припрему, укључујући и студију изводљивости. Ова студија је битна за успех бизнис инкубатора из следећих разлога:

- ✓ Захтева консензус и мотивисаност лидера и организација,
- ✓ Генерише креативне начине да се превазиђу тешкоће,
- ✓ Доводи до комплетирања бизнис плана,
- ✓ Штити пројекат од критичних грешака у избору простора, управљачке структуре и прављењу програма подршке,
- ✓ Подиже образовни ниво заједнице и свест о значају бизнис инкубатора,
- ✓ Представља документ о раној историји и активности пројекта, обезбеђујући почетне податке за будуће чланове управе и за особље,

²⁴Војновић Б., Цвијановић Ј., Лазић Ј., (2010.), *Предузетници у пословним инкубаторима*, Научни чланак, Факултет за пословне студије, Мегатренд универзитет, Београд, стр. 206

- ✓ Помаже у развијању контаката са постојећим успешним бизнис инкубаторима у другим заједницама.²⁵

Европска унија подстиче развој и умрежавање пословних инкубатора, а који су се почели развијати уназад 30-ак година и то у тада најразвијенијим земљама ЕУ. Њихов основни циљ је био стварање нових радних места и производа веће додате вредности.

Углавном су се формирали у регијама саструктурним проблемима привреде како би довели до промена у привреди. Ту новину следила је и промена политика према малом и средњем предузетништву.

Већина пословних инкубатора је услужног карактера, зависно од индустријског и предузетничког окружењу. Развијене земље углавном инкубирају предузећа с производима високе додате вредности као што су нпр. ИТ сектор, биотехнологије, медицинска истраживања, роботика, зелене технологије итд.

У Италији су се инкубатори развили централизирано путем националне институције *Promozione e Sviluppo Imprenditoriale (SPI)* која је развила неколико генерација успешних инкубатора. Станари италијанских инкубатора навели су и сигурност предузећа унутарпростора пословних инкубатора, физички и просторну одвојеност и могућност несметаног и сигурно годвијања пословних процеса. До 2001. године, само инкубатори основани од SPI су имали више од 1.000 предузећа и 10.000 запослених. Но, примена савремених и иновативних решења довела је до тога да се у Италији од 2007. године значајно повећава услужни сектор биотехнологије и медицинске знаности у пословним инкубаторима. То су врло млада предузећа, организована као знанствене и истраживачка предузећа, које имају у знатној мерипотребе за организованим простором за рад.

У Немачкој и Великој Британији пословни инкубатори имају функцију иновацијских центара за пратећу индустрију, као и већ наведене услужне секторе. У Немачкој су познати још и нпр. Обртнички инкубатори, који пружају различите услуге и једни друге међусобно допуњују. Ту су још и комуникацијске технологије, енергетика, креативна индустрија, а често долази и до кластеризације предузећа у инкубаторима. Велика Британија приступила је развоју пословних инкубатора као стратешком процесу, а не искључиво као организаторима простора и инфраструктуре, стварајући мрежу инкубатора којих је 2004. године било преко 200 и који су створили више од 60.000 радних места. Половина приватног сектора британске привреде припада малим предузећима до 50 запослених, које су се могле везати уз већа предузећа.

Сектори заступљени у британским инкубаторима су такође као раније наведени. Британски инкубатори су успели у пуној мери допринети стварању нових радних места и диверсификацији економских активности, нарочито у развоју технолошких решења и производа с већом додатом вредности, те су омогућили већу стопу преживљавања *start up* предузећа и њихову транзицију у «одрасле» предузетнике. Британски су инкубатори чак имали утицај и на тржиште некретнина.

²⁵ Авлијаш Р., (2008.), исто, стр. 56

За разлику од Британаца, Немци су врло критични према својим пословним инкубаторима, сматрајући да су резултати слабији од очекиваних нарочито у смеру стварања нових радних места и укључивању немачких универзитета у развој инкубатора. Помак је направљену технолошком развоју и умрежавању пословних субјеката на вертикалном и хоризонталном нивоу. Слична је ситуација и у Италији, у којој је највећа вредност инкубатора побољшање предузетничке климе, предузетничке свести и повезивање делова локалног/регионалног развоја с предузетницима.

Поред пословних инкубатора, у наведеним земљама, али и остатку Европе послују још и иновациони центри, технолошки центри и паркови, предузетничке зоне и сви имају исти циљ повећање радних места и стварање конкурентних производа. Танка је граница између наведених институција. Политика развоја предузетништва у ЕУ итекако иде у корист малих и средњих предузетника, из свих раније наведених разлога, а усврху стварања «најконкурентнијег и најдинамичнијем тржишта на свету» како је и наведено у циљевима Лисабонске агенде ЕУ.²⁶

3.1 Финансирање пословних инкубатора у ЕУ

Извори финансирања могу бити мање или више повољни. То могу бити средства из разних владиних или невладиних фондова, али и директна приватна или корпоративна улагања. Цена успостављања бизнис инкубатора у великој мери зависи од тога да ли се објекат гради за ту сврху или се користи постојећи објекат. У земљама у транзицији, чије се привреде налазе у процесу реструктурирања, постоје многи неискоришћени производни капацитети који се могу употребити у ову сврху. Такође, оперативни трошкови функционисања инкубатора морају бити покривени одређеним изворима, а висина трошкова зависи од врсте услуга које се пружају станарима.

Иако инкубатори треба да функционишу самостално, на принципу одрживости, многи, што ће се касније из табеле видети, не успевају да покрију оперативне трошкове сопственим приходима, нарочито у почетним годинама функционисања. Анализе показују да би инкубатор требало да након 5 година функционисања достигне тачку рентабилитета.

²⁶Бошњак С., (2007.), *Пословни инкубатори као генератори развоја подузетништва*, Стручни рад, Практични менаџмент, Vol. II, бр. 3, стр. 53-54

Табела приказује категорије извора финансијских ресурса који се користе при успостављању и функционисању бизнис инкубатора у ЕУ – према врсти финансијске подршке, као и процентуално учешће појединих категорија.²⁷

Табела 3 – Финансирање трошкова успостављања пословних инкубатора у ЕУ

Извор средстава	Учешће (%)
Донације – ЕУ и друге међународне агенције	22
Донације – држава и друге државне агенције	46
Уплате од банака и других организација у приватном сектору	13
Исплате од универзитета и других ИР организација	5
Други извори	13

Извор: Авлијаш Р., (2008.), исто, стр. 57

Наведени подаци указују на значајно учешће јавног сектора и непрофитно оријентисаних организација у финансирању постојеће мреже бизнис инкубатора.

Табела 4 - Финансирање оперативних трошкова пословних инкубатора у ЕУ

Извор средстава	Учешће (%)
Донације – ЕУ и друге међународне агенције	10,1
Донације – држава и друге државне агенције	27,3
Уплате од банака и других организација у приватном сектору	2,6
Исплате од универзитета и других ИР организација	3
Приход од закупнине и других наплата од стране БИ	39,5
Други приходи	11,1
Други извори	5,6

Извор: Авлијаш Р., (2008.), исто, стр. 57

Као што се може видети, највеће учешће у финансирању оперативних трошкова пословних инкубатора у ЕУ чине приходи од закупнине и других наплата које врше пословни, тј. бизнис инкубатори – 39,5%. Одмах након поменутих прихода, највеће учешће заузимају донације од стране државе и других државних агенција – 27,3%, док остали извори имају знатно мање учешће у финансирању поменутих трошкова.

Улазни тренд у области бизнис инкубације представља учешће у акцијама новооснованих предузећа у замену за управљачки консалтинг, коришћење пословног простора, одржавање ликвидности и другу пословну подршку. У обичајени износ, који бизнис инкубатор очекује, јесте 20% учешћа у акцијама предузећа.²⁸

²⁷Авлијаш Р., (2008.), исто, стр. 57

²⁸Извор: Авлијаш Р., (2008.), исто, стр. 58

3.2 Преглед пословних инкубатора по земљама у ЕУ

Као што је већ речено, у Европи су се инкубатори први пут појавили у Великој Британији и Немачкој током 80-их година 20. века након великог економског опадања (1982., 1983.) и велике незапослености. До 1996. регистровано је 25 инкубатора, а њихов број и даље расте и данас их има више стотина у Великој Британији.

Табела 5 – Пословни инкубатори у земљама ЕУ

Држава	Број	Држава	Број
Аустрија	63	Италија	45
Белгија	13	Луксембург	2
Данска	7	Холандија	6
Француска	192	Португал	23
Финска	26	Шведска	39
Немачка	300	Шпанија	38
Грчка	7	Велика Британија	144
Ирска	6	УКУПНО	911

Извор: Стаматовић М., (2010.), *Business incubator factor of economic growth in Serbia*, Belgrade Banking Academy, Faculty for Banking, Insurance and Finance, стр. 102

На основу табеле 5, може се закључити да се, од поменутих земаља, највећи број пословних инкубатора налази у Немачкој (300). Одмах након Немачке се налази Француска (192) и Велика Британија (144). Остале државе имају знатно мањи број пословних инкубатора у односу на поменуте државе.

Табела 6 –Пословни инкубатори у земљама које су касније приступиле ЕУ

Држава	Чешка	Естонија	Мађарска	Пољска	Словачка	Словенија
Пословни инкубатори	16	2	17	53	/	9
Научно-технолошки	4	1	4	3	6	3

паркови						
Бизнис иновациони центри	4	3	4	3	6	3
Други типови бизнис инкубатора	/	/	6	/	/	1
УКУПНО	24	6	31	59	12	16

Извор: Стаматовић М., (2010.), *Business incubator factor of economic growth in Serbia*, Belgrade Banking Academy, Faculty for Banking, Insurance and Finance, стр. 102

Уколико посматрамо пословне инкубаторе и државе које су касније приступиле Европској Унији, односно уколико посматрамо Чешку, Естонију, Мађарску, Пољску, Словачку и Словенију, можемо закључити да од поменутих земаља највише пословних инкубатора има Пољска (53), док одмах након Пољске следе Мађарска и Чешка (17 и 16).

ЗАКЉУЧАК

Пословни инкубатор или инкубатор је један од елемената предузетничке инфраструктуре. Пословним инкубатором се сматра 'погодан' простор у којем свој бизнис започињу потенцијални предузетници или свој бизнис настављају јако млада микро, мала и средња предузећа (до 6 месеци). Погодност простора се огледа у повољним условима за његово кориштење, пословно саветодавним и осталим услугама које ће се пружати корисницима простора, као и помоћ менаџмента инкубатора корисницима услуга.

Не постоји јединствена формула за успех предузетничких инкубатора. Међутим, ипак постоји неколико кључних елемената важних за успех инкубатора. Веома је важан избор управе инкубатора те динамичног и компетентног директора инкубатора, који и сам мора имати предузетничке вештине и знања. Он мора препознати потенцијалне проблеме у пословању фирми-станара, па чак и пре но што их препознају саме фирме. Њихов избор потенцијалних станара, помоћ при развоју фирми-станара као и стално придржавање донесених критеријума и правила пословања инкубатора, сигурно ће допринети успеху инкубатора. Могућност давања бесплатних или врло повлашћених пословних услуга кроз пословно саветовање је од пресудног значаја за успех инкубатора. То могу бити услуге од израде пословног плана, надзирања његова извршења до помоћи при финансијским услугама, па и омогућавање истих кроз савремене инструменте финансирања. Потребно је осигурати флексибилност боравка у инкубатору, могућност замене простора, зависно о брзини развоја самих фирми-станара. Локација инкубатора је такођер важна и препоручује се да инкубатор буде у предузетничком окружењу, а пожељно је да буде повезан и са научним сектором. Нагласак је на људском фактору као генератору успеха. У наведеним примерима из европских земаља, очито је да пословни инкубатори могу имати значајан успех на развој националне, локалне и регионалне економије.

У стварном свету око осамдесет посто свих новооснованих предузећа која нису у саставу предузетничких инкубатора пропада у првих пет година пословања. С' друге стране, у том истом свету, start-up компаније које напуштају инкубатор имају велике шансе за опстанак и успех на тржишту у петогодишњем раздобљу.

Пословни инкубатори су се као самосталне профине или непрофитне организације појавиле у развијеним земљама, са циљем да подстакну развој на локалном нивоу. Значај предузетништва схваћен је и у земљама у транзицији, тако да се последњих година у овим земљама јавља све више иницијатива у правцу предузетништва. Користе се, углавном, искуства из развијених земаља, а већина земаља у транзицији које су користиле та искуства признаје да је приватно предузетништво од великог значаја за привредни развој и да представља битан елеменат процеса реформе.

Када је реч о Републици Србији, пословни инкубатори су модел социјалних организација о којима се у Србији још увек мало говори. Иако у Србији постоје бизнис инкубатори, да ли сте чули да неко из вашег окружења користи ту услугу? А да ли познајете људе са идејом о сопственом послу, а без почетног капитала? Број корисника инкубатора је занемарљиво мали па у духу предстојећих избора није лоша идеја питати своје политичке представнике да ли су имали у плану озбиљније разматрање идеје о омасовљењу бизнис инкубатора!

Оснивање предузетничких инкубатора базира се на партнерству приватног и јавног сектора, и укључује све релевантне факторе, заинтересоване за развој привреде, уз неопходну подршку од стране регионалне агенције за развој. У републици Србији Агенција за развој малих и средњих предузећа и предузетништва, кроз програм ENTRENSE (Entrepreneurship Training and Services) подржавала је развој предузетништва кроз инкубацију бизниса. Програм ENTRENSE финансирала је норвешка влада, преко Институције за истраживање и развој SINTEF, а са наше стране водећи партнер је био Републичка агенција за развој малих и средњих предузећа и предузетништва.

Када је реч о Европској Унији, може се закључити да у већини земаља које су чланице ЕУ постоје пословни инкубатори, у већем или мањем броју. Обзиром да чланице Европске Уније представљају економски развијене земље, може се рећи да пословни инкубатори представљају један од фактора који доприносе њиховој развијеној економији.

Литература

1. Авлијаш Р., (2008.), *Предузелништво и менаџмент малих и средњих предузећа*, Универзитет Сингидунум, Београд
2. Ахметагић Е., Харматх П., (2008.), *Инкубатори знања у теорији и пракси*, Универзитет у Новом саду, Економски факултет у Суботици
3. Бајец Ј. и др., (2011.), *Индустрија*, Часопис Економског института - Београд, ISSN 0350-0373; UDK 33; бр. 3
4. Бошњак С., (2007.), *Пословни инкубатори као генератори развоја подузелништва*, Стручни рад, Практични менаџмент, Vol. II, бр. 3
5. Васић М. и др., (2015.), *Приручник за оснивање и развој пословних инкубатора*, Национална агенција за регионални развој, Београд
6. Војиновић Б., и др., (2011.), *Предузелници у пословним инкубаторима*, Оригинални научни чланак, UDK 005.1:061.5 бр. 2, Економски институт – Београд
7. Војновић Б., Цвијановић Ј., Лазић Ј., (2010.), *Предузелници у пословним инкубаторима*, Научни чланак, Факултет за пословне студије, Мегатренд универзитет, Београд
8. Достић М., (2002.), *Менаџмент малих и средњих предузећа*, Економски факултет универзитета у Сарајеву, Сарајево
9. Илић М., (2006.), *Пословни инкубатори и кластери као модел развоја малих и средњих предузећа у индустрији*, Прегледни научни чланак, Економски факултет Крагујевац, Крагујевац
10. Мићић В., Савић Љ., Илић М., (2015.), *Економика индустрије*, Економски факултет Универзитет у Крагујевцу, Крагујевац
11. Ожеговић Л., *Пословни (бизнис) инкубатор – модел бржег развоја социјалног предузелништва*, Универзитет „Привредна академија“, Факултет за инжењерски менаџмент и економију, Нови Сад
12. Похлевен П., (2002.), *PCMG, STABILITY PACT for South Eastern Europe*, GEA College, Љубљана
13. Стаматовић М., (2010.), *Business incubator factor of economic growth in Serbia*, Belgrade Banking Academy, Faculty for Banking, Insurance and Finance
14. Шимунковић М., *Студентски подузелнички инкубатори као потпорна институција за развој малог и средњег подузелништва*, Стручни рад, Висока школа за економију, подузелништво и управљање, Загреб
15. Benchmarking of EU Incubators
16. Best Practice in Action: “Guidelines for Implementing, First Class Business Incuation Programs”, National Business Incubation Association USA (NBIA , 2001.), <http://www.nbia.org>
17. Dietrich, F./Fiedler, H./Nagy, P. (1996): The concept of business incubators and innovation centres. ICECE-Focus, Vol. 1. Berlin
18. <http://www.csec.co.uk/publications/ExecSummBenchnarkingIncubators.pdf>
19. www.unece.org/indust/sme/incubator.htm
20. www.celce.edu/publications/digest
21. https://cip.unze.ba/pdf/Sta_su_poslovni_inkubatori.pdf
22. http://www.lokalnirazvoj.org/upload/Publication/Documents/2017_09/Poslovni_inkubatori_u_Srbiji.pdf

23. <http://www.skgo.org/bz/data/8%20LER%20Koncept%20Brosure/SER/Business%20incubators.pdf>
24. <http://nasme.me/wp-content/uploads/2013/09/Formiranje-biznis-inkubatora.pdf>
25. <http://ras.gov.rs/uploads/2016/04/prirucnik-o-osnivanju-i-razvoju-pi-2015.pdf>